

մանադրութիւնը չհռչակած , վանի ծանօթ դէպքը պատահեցաւ, որ Ահմէտ Ռիզայի թումալից մէկ յօդածով ողջունեցաւ, իր ֆրանսերէն « Մէշվէրէթ » թերթուկին մէջ:

Փարիզի Հ. Յ. Դաշնակցութեան Մարմնի երկու անդամներ՝ ժընեւէն եկած հրահանգի մը համաձայն՝ ներկայացանք « Մէշվէրէթ »-ի խմբագրատունը եւ Ահմէտ Ռիզայէ հաշիւ պահանջեցին իր գրածի մասին: Նա՝ փոխանակ չփնդանալով՝ մեզի յայտարարեց, բառ առ բառ. « Եթէ հայերը իրենց դատարական գործունէութիւնը չը դադրեցնեն, շատ զէշ կըլլայ իրենց համար»: (Ինձ հետ միասին գացող ընկերը դեռ ողջ է, եւ Փարիզ կը գտնուի. կրնայ այս մասին վկայել, եւ ըսել, թէ ո՛րքան զգաւմէ զգացինք Ա. Ռիզայէն):

Այս դէպքերէն ետք՝ մեր միացեալ ժողովներէն մէկուն մէջ Պէհաւտտին Շաֆիր մեզմէ ուզեց իմանալ, թէ մենք (Հ. Յ. Դ. ը) ի՞նչպէս կը պատրաստենք ձեռքի ումբեր: Մեր պատասխանն եղաւ. — Չենք գիտեր: Բայց այս խնդիրն անմիջապէս ներկայացուցինք ժընեւ, մեր Արեւմտեան Բիւրոյին, զգուշացնելով մեր ընկերները:

Սահմանադրութեան հռչակումէն ետք՝ Երիտ. Թիւրքերու ազգայնամով եւ համօսմանցիական տարրը, այն է «Իթթիհատ վէ Թէրաֆֆը» կուսակցութիւնը, Ատանայի ջարդով իր գոյնը բոլորովին դուրս տուաւ:

Ա. Զ. ՆԱՆ

ԵՐՈՒՍԱԴԷՄԻ ՏՊԱՐԱՆԻ

ՀԱՐԻԻՐԱՄԵԱԿԸ

Անցեալ տարի լրացաւ Երուսաղէմի տպարանի հարիւրամեակը: «Սիւն» ամսագրի նոյեմբերի բացառիկ համարում տրւած է տպարանի պատմութիւնը, որից ֆաղում ենք հետեւեալ տեղեկութիւնները:

Երուսաղէմի տպարանը սկսել է գործել 1833թ. յունւարին, երբ լոյս է տեսել 16 էջից բաղկացած առաջին գրքովը «Տեւրակ Աղօթմատոյց» անունով: Տպարանի նախածեռնողն ու հիմնադիրը եղել է Զաֆարիա պատրիարք Տէր - Պետրոսեանը՝ Տարօնի Կոբ գիւղից: Առաջին վիմագրական մամուլը նւիրել է Ակնցի Մահտեսի Ալիֆսան Եղիազարեանը:

Իր գոյութեան հարիւր տարւայ ընթացքին տպարանը ունեցել է վերելքի եւ անկման շրջաններ: Առանձնապէս փայլուն է եղել Նաայի պատրիարքի շրջանը, երբ 10 տարում տպւել է 117 գիրք: Համաշխարհային պատերազմի տարիներին, ինչպէս բովանդակ բրֆահայ կեանքը, Երուսաղէմի տպարանն էլ կանգ առաւ եւ վերաբացեց միայն 1925թ. մայիսին: Այսօր Երուսաղէմի տպարանը ունի մօտ 80 տեսակ տառեր, մեծ մասը հայերէն, այլ եւ լատինական, արաբական, յունական եւ եբրայական տառեր: Ունի 29 տեսակ մայր տառեր: Տպարանը օժտւած է ընտիր մեքենաներով՝ արագատիպ մամուլ, ծալող ու կազմող մեքենաներ, բոլորն էլ երկտրաշարժ: Բացի սեփական գործե-

րից, տպարանը ընդունում է պատւէրներ եւ դրսից:

Հարիւր տարւայ ընթացքին երուսաղէմի տպարանից լոյս է տեսել 390 անուն գիրք՝ մէջը հաշւելով եւ 57 տարւայ օրացոյցները: Այդ 390 գրքի խոշոր մասը պարունակում է կրօնաբարոյական նիւթ, բայց կարելի է տեսնել եւ գրաւում եւ գրական-բանասիրական-պատմական հրատարակութիւնները: Այս վերջինների շարքին մասնաւորապէս արժէքաւոր են եղիշէ պատմագրի, Յովհաննէս Կաթողիկոս Մանդակունու, Վրթանէս Քերթոզի, Անանիա վարդ. Շիրակացու, Յովհաննէս Կաթող. պատմաբանի, Գրիգոր Նարեկացու, Ներսէս Շնորհալու, Ներսէս Լամբրոնացու, Մատթէոս Ուռհայեցու հատորները, ինչպէս նաեւ Աստ. եպ. Տէր-Յովհաննէսեանի երկհատոր «Ժամանակագրական Պատմութիւն Ս. Երու-

սաղէմի»ն, «Զայնքադ Շարական»ը, «Հին եւ Նոր Կտակարանաց Համաբարբառ»ը եւ այլն: Պատերազմից յետոյ, լոյս տեսան *Օրմանեանի* «Ազգապատմութիւն»ը, «Դուրեան Մատենադարան»ի շարքը, *Գար. Աբգ. Յովսէփեանի* «Մխիթար Այրիվանեցի»ն, *Նարեկի* աշխարհաբառ քարգմանութիւնը եւ այլն:

Իր նիւթական հնարաւորութիւններով երուսաղէմի տպարանը կարող էր, անկասկած, շատ անելի հարուստ գործունէութիւն ունենալ, բայց եթէ չի ունեցել, կատարածն էլ չպէտք է համարել զանցանելի գործ հայ մշակոյթի զարգացման բնագաւառում: Յուսանք, այսուհետեւ, նա անելի կը մօտենայ կեանքի պահանջներին եւ անելի արդիւնաւէտ գործունէութիւն ցոյց կը տայ: Երեւոյթները յուսալից են այդ տեսակէտից:

